

MINA MEDFÅNGAR

MICHAIL CHODORKOVSKIJ

Mina medfångar

Översättning Ola Wallin

ERSATZ

© 2011, 2012, 2013 MBK IP Limited.
Reprinted with kind permission
of M. Khodorkovsky/MBK IP Limited
© Ersatz, Stockholm 2015
Originalalets titel Тюремные люди
Översättning från ryska Ola Wallin
Redaktör Anna Bengtsson
Korrekturläsare Wera Minth
Omslag Håkan Liljemärker
Grafisk form & sättning Ola Wallin
Tryck Spindulys, Litauen 2015
ISBN 978-91-87891-18-2

www.ersatz.se

Förord	7
Kolja	11
»Där sitter de«	15
Aleksejs historia	19
De tigande	23
Skyldiga utan skuld	29
Vittnet	35
Utredaren	39
Tjallaren	43
Uteliggaren	47
Den kränkte	51
Nazisten	55
Självvändaren	61
Romas historia	65
»Det kommer utredningen att visa«	69
Narkomanen	73
Tjuven	75
Rättan	79
Laglöshetens två sidor	83
Pappan	87
Förräderiet	89
Amnesti	93

Förord

ELLER

Jag hade hellre skrivit om en konsert med klassisk musik

I fängelset, senare i lägret, därefter i fängelset igen och sedan på nytt i lägret kände jag ofta ett djupt behov av att gå på konsert med klassisk musik. Av olika orsaker hade det inte blivit av förut, livet hade alltid varit så otroligt hektiskt. Jag drömde också om att läsa och diskutera vad jag läst i en helt annan omgivning – på den tiden var min enda samtalspartner ofta ett tomt papper. Och i dag har jag ingen som helst lust att skriva om mitt liv som fånge.

Min stränga redaktör har emellertid bett mig skriva ett förord till boken som tillkom under helt andra omständigheter än de nuvarande.

Lättare sagt än gjort. För när jag läser om texterna som skrevs under mina dryga tio år i fängelse och läger tvingas jag gång på gång återuppleva det liv som jag då trodde var »för alltid«.

Den 25 oktober 2003, dagen för min arrestering, hade jag inte en tanke på att någon skulle kunna intressera sig för mina futtiga och vardagliga minnen. Du överlevde? Kul för dig. Till saken hör också att jag är en alltigenom teknokratisk människa och absolut ingen skönande, därför har jag

alltid betraktat läsning som ett slags plikt, något man gör för att inhämta nödvändig information eller underlätta tankeprocessen. Och även i dag måste jag med handen på hjärtat fråga mig själv: Kan jag verkligen kalla mig författare?

Om jag minns min arrestering i detalj? Nej, snarare än ja. Rättare sagt, jag minns att jag tänkte på helt andra saker än dem som beskrivs i alla fantastiska böcker som man får läsa i skolan. Jag minns att jag inte ångrade min envishet. Ja, det var inte ens envishet. Jag är helt enkelt oförmögen att inte säga vad jag tycker. Jag tänkte på mina föräldrar, min fru, mina barn. Jag försökte förstå vad som skulle hända med företaget. Antagligen tänkte jag på att de kanske skulle använda psykoaktiva substanser under förhören, som man gjorde med min kollega Aleksej Pitjugin – man stoppar något i maten och filmar en med videokamera. Därför försökte jag låta bli att äta den första tiden, och jag var mycket försiktigt med vad jag drack. Men rädd var jag inte, det är säkert . . .

Nu känns det märkligt att knappa in orden på datorn, att överge vanan att anteckna på avrivna papperslappar.

Man har ofta frågat, och frågar fortfarande, hur många gånger om dagen, i veckan, i månaden, om året som jag fick använda internet, dator eller andra moderna kommunikationsmedel. Svaret är: noll gånger på drygt tio år. Några oppositionsledare som jag korresponderade med blev förvånade över att jag var så välinformerad, och då förstod de inte ens att jag inte hade tillgång till vare sig dator eller internet i cellen. De var förvånade ända tills de själva fick sitta tio dagar i arresten – det räckte gott för att de skulle begripa . . .

Den bok som läsaren nu håller i sina händer är ett försök att visa en värld som de flesta normala människor aldrig får se. Det är en efterbliven värld, behaglig för några få och obehaglig för alla andra, en värld som i mitt land existerar sida vid sida med det moderna samhället, som om tekniska landvinningar och civilisatoriska framsteg inte existerade. Men i Ryssland har alla som läst Solzjenitsyn och Sjalamov, liksom de som aldrig hört talas om dessa stora författare, med modersmjölken insupit det ordspråk som ligger djupt inbäddat i varje ryss undermedvetna: »Ingen går säker för tiggarsstaven och fängelset.«

Med hjälp av den inre disciplin som mina föräldrar lärde mig redan som barn och utan en tanke på en nära förestående frigivning begravde jag mig i intellektuellt arbete, i omfångsrika korrespondenser och diskussioner på distans, skrev fängelseberättelser om sådant jag sett med egna ögon och sådant som jag hört berättas och som kan hända precis vem som helst. Jag skrev om landet där vårt fantastiska folk lever i rättslöshet och fattigdom, och jag skrev om det Ryssland som man kan känna stolthet över utan bismak av skam och som en dag kommer att gå samma väg som den europeiska civilisationen. Vår gemensamma väg.

Michail Chodorkovskij

Kolja

Efter så många år i fängelset skulle det inte falla mig in att idealisera människorna som jag mötte där. Men många fångar har sina principer. Om de är politiskt korrekta eller inte? Det varierar. Ändå är det principer som folk är beredda att lida för. Och det på riktigt.

En gång fick jag följa en på intet vis ovanlig ung man på hans väg till frihet. Han hette Nikolaj och satt inne på en så kallad folkparagraf – droginnehav. De utgör nästan hälften av klientelet i fängelserna.

Det var uppenbart att han skulle återfalla i brott – han hade ju redan tillbringat fem av sina tjugotre år bakom galler. Och han hade inga planer på att avstå från det livet i fortsättningen. Killen var inte direkt dum, men sedan barn- domen bar han på en känsla av utstötthet och värdelöshet och var van vid att bekämpa den tillsammans med andra lika utstötta.

Det gick ett halvår innan jag träffade Kolja igen, och nu hade han ett fruktansvärt ärr över magen.

»Kolja, vad har hänt?»

»Äh, jag åkte dit igen, med ›kitt‹.»

Och här tvekar Kolja en stund, men berättar sedan sin historia som senare skulle bekräftas av ögonvittnen. När kriminalarna hade gripit honom beslutade man att lägga ännu ett brott »på högen« – han hade ju redan suttit inne

flera gånger. Samtal av det slaget förekommer ofta och kan vara ganska oförblommerade: »Du får bara två år extra – vi pratar med domaren – om du tar på dig ett rån, och som belöning får du rätt att ta emot besök eller välja läger.« För det mesta handlar det om en stulen mobiltelefon. Kolja gick med på det utan lång betänketid. Men vid vittneskonfrontationen förde man in en gammal pensionär som något svin ryckt väskan från, med 2 000 rubel. Tanten mindes naturligtvis inte ett dugg och »identifierade« lätt den unge mannen som kriminalarna pekade på.

Då slår Kolja plötsligt bakut:

»Jag har aldrig gett mig på gamla, bara jämnåriga. Att ta ifrån en gumma det sista hon äger – nej, jag tänker inte skriva under det här. Hellre dör jag!«

Kriminalarna blir förbannade:

»Kolja, inför lagen gör det ju ingen skillnad. Det är samma belopp och samma strafftid. Vad krånglar du för? Vi kan ju inte göra om alltihop på grund av dina fixa idéer.«

»Nej«, säger Kolja.

Och så förs han tillbaka till cellen – för att »fundera på saken«, men först efter en lätt misshandel för ordningens skull.

En kort stund senare bultar han på dörren, och när luckan öppnas väller tarmarna ur honom. Kolja har skurit upp sig själv, och det ordentligt. En riktig harakiri. Ärret är fingerbrett och löper över halva magen.

Medan läkarna skyndar dit försöker cellkamraterna stoppa tillbaka tarmarna som fallit ut ...

Det är ett under att man lyckades rädda honom. Nu är han invalid, men han ångrar sig inte.

»Om jag blivit dömd för gummans väska hade jag hur som helst varit död«, säger Kolja och syftar på den självrespekt som han inte kan leva utan.

Jag ser på denna återfallsförbrytare och tänker med bitterhet på de människor som lever i frihet och sätter betydligt mindre värde på sin heder. Att ta ifrån en gubbe eller en gumma ett par tusen betraktar de inte som någon stor synd. Det rånet kan man släta över med några vackra ord. De känner ingen skam.

Plötsligt känner jag stolthet över Kolja.

Det är direkt kusligt när man tänker på alla människoliv som förlösas helt i onödan, alla öden som krossas genom egen förskyllan eller av det själlösa Systemet.